

akar hoş” beyitleriyle aktarmıştır. Mi'râciy-
yelere göre sidrede bulunan meleklerin
saçlarındaki incilerin içinde nur denizleri
de yer almaktadır.

Sidre ağacı edebî eserlerde cennette
mevcut iki ağaçtan biri olan tûbâ ile be-
raber anılır. Her ikisi de divan edebiyatın-
da sevgilinin boyunun uzunluğunu ve en-
damının güzelliğini ifade eden birer remiz-
dir. Mehmed Necib Efendi'nin hilyesinde-
ki, “Kadd-i tûbâsı idi sidre-makam / Enbi-
yâ zûmresine oldu imam” beyti bu bera-
berliğin ötesinde Hz. Peygamber'in boyu
için “kadd-i tûbâ”, derecesi için “sidre-ma-
kam” tabirinin kullanılmasına da örnektir.
Cem Sultan'ın sevgilinin vasıfları için, “Gö-
relden sidre kaddini çemende tûbî-i cen-
net / Dedi kim kadd-i bâlâda bu resme
müntehâ olmaz” beyti, cennet-sidre-tûbâ-
kad-müntehâ kelimeleri üzerine tenasüp
sanatıyla geliştirilmiş, maddî bir anlatımın
pek güzel örneklerinden biridir.

Gelibolulu Gurûrî'nin, “Sidre vü tûbâ de-
ğil arş-ı muallâdan geçer / Hakkâ kim per-
vâz ederse şehper-i tevhid ile” beyti, “Al-
lah'ın birliğine hakkıyla inanıp onu zikret-
mek suretiyle tevhid kanatlarını takan ki-
şiler, sadece sidre ve tûbâ ağaçlarının bu-
lunduğu yerden değil arş-ı muallâdan bile
ötelere yükselir” anlamıyla tevhidin de-
ğerini vurgulamaktadır. Sidre ağacı ayrıca
ululuğu, gölgesinin genişliği, altından ne-
hirlerin doğması, meyvelerinin iriliği, me-
leklerin makamı olması, inci ve nur deniz-
lerinin üzerinde yer alması gibi sebeplerle
müslüman halk kültüründe her türlü mad-
dî ve mânevî zenginliğin kaynağı olarak
kabul edilmiştir. Bektaşîlik inancında sid-
retü'l-müntehâ, “hayyü lâ-yenâm”ın (dai-
ma diri ve uyanık olan) Allah'ın huzuruna
çıkılırken selâmlanması gereken önemli
makamlardan biridir. Nitekim Bektaşî ne-
feslerinden birinde şöyle denmektedir:
“Dedi rehber işte hayyü lâ-yenâm / Gayri
yoktur benim hizmetim tamam / Sidre-
tü'l-müntehâ dördüncü selâm / Âdâb ü
erkânla durdum hû deyü.”

Sidrenin Hz. Peygamber ve Cebrâil için
müşterek olarak kullanılan “sidre-nîşîn, sidre-
menzil, sidre-mensub, mâh-ı sidre-peymâ”
gibi şekilleri yanında “hayret-nîşîn-i
sidre” tamlamasıyla beraber sevgili için
“sidre-kad, sidre-kâmet” şekilleri de kul-
lanılmaktadır. Karamanlı Nizâmî'nin, “Kâ-
metin sidre tapun hûr ü dudağın kevser /
Kûyunun her tarafı cennet-i a'lâ mı değil”
beyti, sidre ile birlikte zikredilmesi gereken
diğer unsurlara da yer vermesi bakımın-
dan dikkat çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İlhan Ayverdi – Ahmet Topaloğlu, *Misallı Büyük
Türkçe Sözlük*, İstanbul 2005, III, 2791; *Müsned*,
III, 164; IV, 207; Abdülvasi Çelebi, *Halilname* (haz.
Ayhan Gültaş), Ankara 1996, s. 451-452, 466,
475; *Tecrid Tercemesi*, X, 60-75; Receb Vahyî,
Minhâcü'l-mi'râc, İstanbul 1315, s. 15, 20; Ali
Nihad Tarlan, *Şeyhî Divanını Tetkik*, İstanbul
1964, s. 157, 160, 225; Harun Tolasa, *Ahmed Pa-
şa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 18-19; Me-
tin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâ-
meler*, Ankara 1987, s. 56-59, 139, 279-283; M.
Yaşar Kandemir v.dğr., *Riyâzü's-sâlihîn: Peygam-
berimizden Hayat Ölçüleri*, İstanbul 1998, VII,
534-535; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri
Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 353; Mustafa Uzun,
“Fırat”, *DİA*, XIII, 33-34.

MUSTAFA UZUN

SIERRA LEONE

Batı Afrika'da
İslâm Konferansı Teşkilâtı'na
üye ülke.

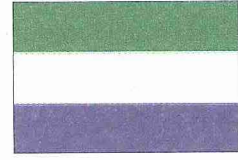
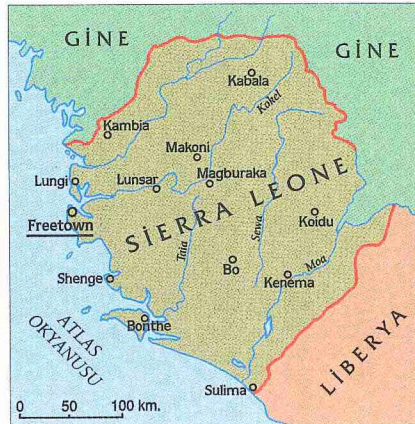
I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Batıdan Atlas Okyanusu'nun, kuzeyden
ve doğudan Gine'nin, güneydoğudan Liber-
ya'nın çevrelediği ülkenin resmî adı Repub-
lic of Sierra Leone, resmî dili İngilizce, yü-
zölçümü 71.740 km², nüfusu 6.300.000
(2008 tah.), başşehri Freetown (820.000),
diğer önemli şehirleri Bo (198.000), Kene-
ma (158.000), Makoni (82.000) ve Koidu
Town'dır (80.000). Ülkenin önceleri Serra
Lyoa şeklinde olan ve Portekizce'de “aslan
dağı” anlamına gelen adı burayı keşfeden
denizci Pedro de Sintra tarafından veril-
miştir.

Sierra Leone

Resmî adı	: Republic of Sierra Leone (Sierra Leone Cumhuriyeti)
Başşehri	: Freetown
Yüzölçümü	: 71.740 km ²
Nüfusu	: 6.300.000 (2008 tah.)
Resmî dili	: İngilizce
Para birimi	: Leone (Le) 1 Le = 100 cents

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Okyanus kıyıları düz ve kısmen bataklık
halindedir. Bu monoton görünüşün tek istis-
nası üzerinde başşehrin de bulunduğu
engebeli yarımadadır. Bu kesimden doğu-
ya ve kuzeydoğuya doğru yükselti git-
tikçe artarak Loma dağlarındaki Gine sı-
nırına yakın Bintiman'da en yüksek nok-
tasına erişir (1948 m.). Yağışlı tropikal ik-
limin hüküm sürdüğü ülkede sıcaklık bü-
tün yıl yüksektir. Genelde nisan ve kasım
ayları arasında görülen yağışlar kıyı kes-
minde çok (Freetown'da yıllık ortalama
3360 mm.), iç kesimlere gidildikçe daha
azdır (2500 milimetrenin altında). Doğal
bitki örtüsü olarak Atlas Okyanusu kıyıl-
arında sık ve gür ekvatorial ormanlar, iç ke-
simlerde savanalar görülür. Ülkede önemli
bir akarsu yoktur. Sadece Atlas Okyanu-
su'na ulaşan kısa bazı nehirlerle doğuda-
ki dağlık kesimden doğan Nijer'in kolları-
nın başlangıç kısımları bulunur.

Kilometrekareye seksen beş kişinin düş-
tüğü Sierra Leone'de nüfus (% 60'ı müs-
lûman) daha çok kıyı kesiminde toplan-
mıştır; çoğunluk tamamı müslüman olan
Mande ve bir kısmı müslüman olan Tem-
ne zencilerindedir. Ekonomi tarım ve ma-
dencilığe dayanır; bunların yanı sıra balık-
çılık da gelişmiştir. Tarımsal ürünlerden
pirinç, darı, yer fıstığı iç tüketim; kahve,
kakao ve palmiye çekirdeği dış satım için
üretir. 1950 yılına kadar tarım ülkesi du-
rumunu koruyan Sierra Leone, o tarihte
elmas yataklarının bulunması üzerine eko-
nomisi daha çok yer altı zenginliklerine da-
yanan bir ülke konumuna geldi. Halen el-
mastan başka altın, demir ve boksit çıkarıl-
makta, ihracatın % 80'ini madenler teş-
kil etmektedir. Dış ticaret yapılan ülkelere

rin başında İngiltere yer almaktadır. Ulaşımda II. Dünya Savaşı'ndan sonra karayollarına önem verilmiş olup demiryolu sadece iki hat halindedir. Deniz ulaşımında ise başşehir Freetown, Afrika'nın başlıca limanlarından biridir.

II. TARİH

Sierra Leone'nin İngiliz kolonisine dönüşmesinden önceki durumuyla ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Bilinen ilk kabile hareketi VIII. yüzyılda kuzeyden inen Limba göçüdür. Daha sonra Futa Calon'dan bugün Sierra Leone'nin ikinci büyük etnik grubunu meydana getiren Temneler, XVI. yüzyıldan itibaren de Mali'den sürülen ve günümüzdeki en büyük etnik grup olan Mandeler'le onları izleyen Susular gelmiştir. XV. yüzyılın ortalarında bölgeye ulaşan Portekizliler yüzyılın sonlarında Freetown'un kurulduğu yere bir kale inşa ettiler; bölge kısa sürede altın, demir, fildişi ve özellikle köle ticaretinin önemli bir merkezi haline aldı. XVII. yüzyıldan itibaren çevrede hâkimiyetlerini hissettiren ve köle ticaretini daha etkili biçimde sürdüren İngilizler 1792'de modern Freetown'ı kurdular. 1807'de köleliği resmen kaldıran İngiltere hükümeti ertesi yıl Sierra Leone koloni yönetimini oluşturdu ve özgürlüğünü kazanan köleleri oraya gönderdi. İngiliz misyonerleri, Sierra Leone'de Hristiyanlığı yaymak için özellikle Freetown'da kilise ve okullar açtılar; ancak bölgeye İslâmiyet daha önce girdiğinden fazla bir başarı kazanamadılar.

Bu dönemde Sierra Leone'nin iç kesimlerinde çeşitli kabileler bulunmakta ve yaptıkları savaşlar aralarındaki ticaretin durmasına veya alternatif ticaret yollarının aranmasına sebep olmaktadır. Koloni idaresi bu yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurmaya gayret ediyor ve ticarî anlaşmalar imzalıyordu. Özellikle İngiltere ve Jamaika'dan getirilen ve büyük kısmı Freetown'da yaşayan âzat edilmiş kölelerin torunu Kriolar, kendilerine tanınan imkânlardan yararlanarak XIX. yüzyıl boyunca eğitim ve ticaret hayatına yön verdiler. İngilizler 1863'te yeni bir anayasayı uygulamaya koydular ve ondan sonra Afrika kökenlileri önemli görevlere getirmediler. 1884'te Mandinka lideri Samori Ture'nin bazı kabilelerle anlaşıp ülkeye saldırarak topraklarının büyük bir kısmını zaptetmesi ve 1900 yılında İngilizler tarafından öldürülmesine kadar çeşitli sorunlar çıkarması hükümeti, mahallî liderleri yabancı güçlerle ittifak yapmalarını hususunda zorlayan anlaşmalar yapmaya yöneltti. 1895'te in-

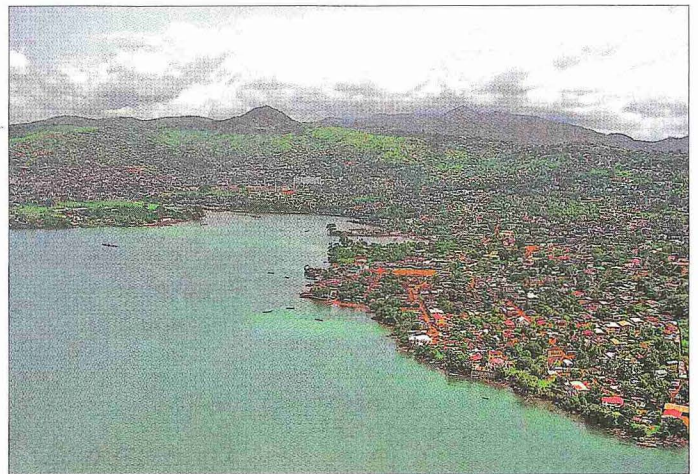
gilizler ile Fransızlar'ın imzaladıkları bir antlaşmayla Sierra Leone'nin doğu sınırları belirlendi; ertesi yıl da iç kısımlarda İngiliz protektorası kuruldu. Bundan sonra Freetown ve çevresi koloni, ülkenin iç kısımları protektora diye isimlendirildi. İngilizler'in halktan zorla ev vergisi toplaması çok kanlı bir ayaklanmaya yol açtı (Bai Bureh İsyanı / Hut Tax War [1898]) ve pek çok Avrupalı öldürülüp mülkleri yağmalandı; ayaklanma bastırılınca da isyancıların çoğu asıldı (1899).

Bu isyanın ardından kabileler birer küçük devlete dönüştürüldü; 1924'e gelindiğinde Sierra Leone pek çok kabile devletinden oluşan bir İngiliz kolonisi durumundaydı. Aynı yıl yürürlüğe giren yeni anayasa ile birlikte Afrika kökenliler lehine bazı iyileştirmeler yapıldı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin baskıları sonucunda halka kendi kaderini tayin etmesi yönünde bazı haklar ve Afrikalılar'a yönetimde daha fazla söz sahibi olma imkânı verilip siyasi partilerin kurulması serbest bırakıldı. 1951 yılında gerçekleştirilen ilk seçimleri Milton Margai başkanlığındaki Sierra Leone Halk Partisi (SLPP) kazandı. 27 Nisan 1961'de İngiliz Uluslar Topluluğu içerisinde bağımsız bir devlet haline gelen Sierra Leone'de demokrasi denemeleri ve seçimler çok sancılı geçti ve 1967'de ilk askerî darbe yapıldı. Bir yıl geçmeden Bütün Halkın Kongresi (APC) lideri Siaka Stevens tarafından sivil hükümet kuruldu ve Nisan 1971'de cumhuriyet kabul edilerek Stevens devlet başkanlığına getirildi. 1985'te devlet başkanlığına seçilen General Joseph Saidu Momoh idaresine karşı çıkan isyanların 1991'de iç savaşa dönüşmesi üzerine Nisan 1992'de Valentine Stresser liderliğinde bir grup asker tarafından yönetime el konuldu. 1998 yılında yine bir

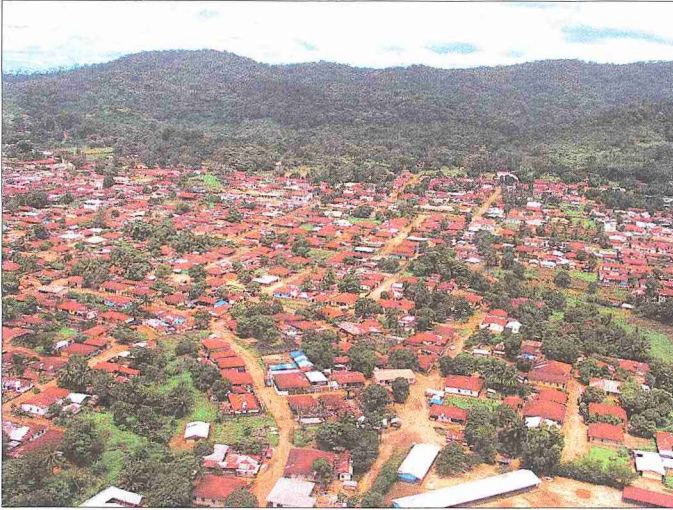
askerî darbe ile yönetimi ele geçiren General Johnny Paul Koroma aynı yıl yapılan seçimlerde Nijerya tarafından desteklenen Ahmad Tejan Kabbah karşısında başarılı olamadı ve bu sırada cereyan eden kanlı olaylarda pek çok kişi öldürüldü. 2002 yılına kadar iç savaşın devam ettiği ülkede 17 Eylül 2007'den itibaren devlet başkanlığı görevini Ernest Bai Koroma sürdürmektedir.

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

İlk müslüman seyyah ve tüccarların XI. yüzyılda Sierra Leone kıyılarında gelindikleri bilinmektedir. Ancak İslâm'ın yerleşmesi, çok sonra Batı Afrika'daki müslüman devlet ve yönetimlerin genişlemesi ve bölgeyle ilişkilerinin artması sonucu gerçekleşti. İslâm'ın bu topraklarda yayılması XVIII. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan Sumbuyuah, Kisi-Kisi, Benna, Musaia ve Port Loko gibi İslâm ağırlıklı devletlerden gelen, yerlilerle aralarında ticaret ve akrabalık ilişkileri bulunan Mandingo, Serakulu, Susu, Bunduka ve Filâli kökenli göçmenler vasıtasıyla başladı. Buna Mandingo ve Filâliler'in cihad hareketleri de eklenince bölgenin İslâmlaşma süreci daha da hızlandı. Bu göçmenlerin yanında bulunan din âlimi ve davetçi gruplar yerli halkı İslâm'a davetle işe başladılar. XVIII. yüzyılın sonundan itibaren müslümanların yerli halk tarafından itibar gören kaynaklara sahip olmaları İslâm'ın onları daha fazla etkilemesini sağladı. Bunun yanında ticaret kervanlarının ihtiyaç duyduğu iş elementlerinin yerli halktan karşılanması ve zamanla yöresel tüccarların ticarî ilişkilerle zenginleşmesi onları göçmen müslümanlarla bölge yöneticileri arasında aracı konumuna kadar yükseltti. Zamanla Arapça da politik ve dinî amaçlar açısından değer kazandı. 1870'lerde İngiliz koloni hü-

Sierra Leone'nin başşehir Freetown'un kuş bakışı görünüşü

Kenema'nın
kus bakışı
görünüşü

kümeti Arapça'yı yerli yöneticilerle haberleşme dili olarak kabul etti.

1801 yılında Freetown'un doğusunda Dalamodiya denilen yerde önemli bir müslüman Susu yerleşmesi kurulmuştu. 1810'da bir başka müslüman etnik grup olan Mandingo, Freetown'un batısındaki Bambara'ya yerleşti; böylece 1826 yılı dolaylarında şehrin çevresindeki yabancı adı verilen müslümanların sayısı 2000'i aştı. Müslüman merkezlerinin kurulması üç farklı eğitim kurumunu beraberinde getirdi. Bunların birincisi "karenthe" denilen ilkokul düzeyindeki okullar, ikincisi cami ve mescidlerde açılan Kur'an kursları, üçüncüsü daha çok hoca yetiştiren medrese ayarındaki dinî okullardı. 1841 yılında Melikuri şehrinde dört cami ve yedi ilkokul bulunuyordu. İngiliz sömürge yönetimiyle ilişkilerde müslümanlar önceleri getirilen çeşitli yasaklar sebebiyle zor dönemler yaşadılar. Ancak 1890'dan sonra koloni yönetimi bazı olumlu girişimlerde bulundu ve İslâm eğitim kurumlarını destekleme kararı aldı. Bu dönemde medrese sistemi şartları iyileştirilirken ilkokul ve Kur'an kursları faaliyetleri etkili bir şekilde sürdürüldü.

Sierra Leone topraklarındaki müslümanların sayısı, 1923'te Nijerya'da faaliyete geçen Ensârü'd-dîn teşkilâtının çalışmalarıyla daha da arttı. 1932'de kurulan Sierra Leone Muslim Congress'in amacı, çeşitli müslüman topluluklarını bir çatı altında toplayarak İslâmî müesseseleri korumak ve yeni okullar açmaktır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sierra Leone'de İslâm'ın yayılması hızlandı. Halen ülke genelinde Yüksek İslâm Konseyi'nin çok sayıda şubesi bulunmakta ve camilerle ilgili hizmetleri, tebliğ ve davet çalışmalarını, dinî ve kül-

türel hizmetleri organize etmektedir. Bu konseyin yanı sıra ülkede Müslüman Öğrenciler Birliği, İmamlar Yüksek Konseyi, Müslüman Gençler Birliği, İslâmî Kültür Cemiyeti, Sierra Leone Müslüman Gençler Millî Birliği, İslâm Hayır Teşkilâtı gibi cemiyetler ve örgütler vardır. Geçmişte ülkede İslâm'ın yayılmasında önemli rol oynamış olan Ticâniyye ve Kâdiriyye gibi tarikatlar bugün de varlığını sürdürmektedir. Müslümanların çoğu Sünnî'dir; Ahmediyye mezhebi de örgütlenmiş durumdadır.

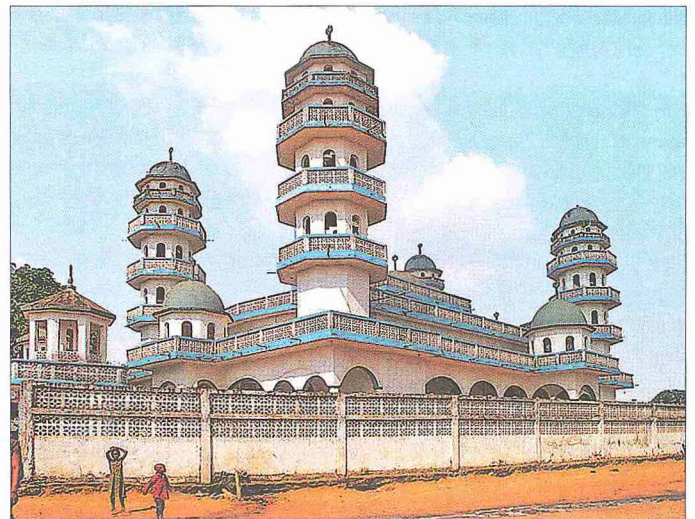
Sierra Leone'de müslümanlar ülke nüfusunun yarısından çoğunu oluşturmakla birlikte hükümet kabinesindeki bakanların ekserisi azınlık durumundaki hristiyanların elindedir ve bu durum, İngiliz yönetiminin bağımsızlık sonrasında da ülkeyi kontrol altında tutmayı amaçlayan politika ve uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Sierra Leone, İslâm Konferansı Teşkilâtı (1972) ve İslâm Kalkınma Bankası gibi uluslararası kuruluşlara üyedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Mahmud Brelvi, *Islam in Africa*, Lahore 1964, s. 398-402; B. Davidson, *A History of West Africa*, New York 1966, s. 60-63, 117-118, 256-257, 302-305; J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1969, s. 37-39, 51-52, 73, 111-120, 128-134, 179-186, 195, 210-211; E. Sik, *The History of Black Africa* (trc. S. Simon), Budapest 1974, III, 221-228; Türkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1977, s. 285-294; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 107-108, 179-180; J. S. Trimingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1985, s. 220-231; *Africa from the Sixteenth to the Eighteenth Century* (ed. B. A. Ogot), Paris-Oxford-Berkeley 1992, s. 368-398; M. Hiskett, *The Course of Islam in Africa*, Edinburgh 1994, s. 122-134; Fred M. Hayward, "Sierra Leone: State Consolidation, Fragmentation and Decay", *Contemporary West African States* (ed. D. B. Cruise O'Brien v.dğr.), Cambridge 1995, s. 165-180; Mes'ûd el-Havend, *el-Mevsû'atü't-târîhiyyetü'l-coğrafiyye*, Beyrut 1998, XI, 119-128; Aydoğan Köksal, *Afrika Genel ve Ülkeler Coğrafyası*, Ankara 1999, s. 210-214; *The Cambridge History of Africa* (ed. R. Oliver – G. N. Sanderson), Cambridge 2001, VI, 222-227; D. Keen, *Conflict and Collusion in Sierra Leone*, Oxford 2005; D. S. Skinner, "Mande Settlement and the Development of Islamic Institutions in Sierra Leone", *The International Journal of African Historical Studies*, XI/1, New York 1978, s. 32-62; Mohammad Alpha Bah, "The Status of Muslim in Sierra Leone and Liberia", *JIMMA*, XII/2 (1991), s. 464-481; R. Shaw, "The Politician and the Diviner: Divination and the Consumption of Power in Sierra Leone", *Journal of Religion in Africa*, XXVI, Leiden 1996, s. 30-55; *The Encyclopaedia Africana, Dictionary of African Biography* (ed. L. H. Ofofu-Appiah), Algonac 1979, II, 17-178; *Encyclopedia of African Peoples*, New York 2000, s. 148-150, 201, 340; M. Shakirdube, "Mende", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. Kr. Singh – A. M. Khan), Delhi 2001, III, 977-979; V. R. Dorjhan, "Temne", a.e., IV, 1419-1423; C. Fyfe, "Sierra Leone", *EI²* (İng.), IX, 550-551; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html#People>; <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Sierra-Leone-HISTORY.html>.

CENGİZ TOMAR

Kenema
Cami –
Sierra Leone